

PROGRAM MERYTORYCZNY
XXIX Ogólnopolskiego Konkursu Historycznego im. majora Marka Gajewskiego
„Losy żołnierza i dzieje oręża polskiego w latach 1768–1864.
Od konfederacji barskiej do powstania styczniowego. Za wolność waszą i naszą”
Rok szkolny 2023/2024

Konkurs jest przeznaczony dla uczniów:

- szkoły podstawowej (klasy IV–VIII);
- szkoły branżowej I stopnia.

Uczniowie biorący udział w Konkursie powinni wykazać się:

- wiadomościami i umiejętnościami z zakresu historii Polski i historii powszechnej od drugiej połowy XVIII do drugiej połowy XIX wieku określonymi odpowiednio w podstawie programowej szkoły podstawowej oraz szkoły branżowej I stopnia;
- znajomością zagadnień z historii Polski w latach 1768–1864 wykraczających poza podstawę programową szkoły podstawowej oraz szkoły branżowej I stopnia;
- wiedzą dotyczącą oręża polskiego w latach 1768–1864, z uwzględnieniem znajomości broni i barwy, architektury obronnej, topografii wojskowej, heraldyki, sfragistyki, falerystyki, literatury, muzyki i pieśni, malarstwa historycznego.

Zadania pisemne na poszczególnych etapach Konkursu obejmować będą:

I etap – szkolny

- *wiadomości i umiejętności z zakresu historii Polski w latach od 1768–1795 określone w podstawie programowej przedmiotu historia;*
- *wiedzę podstawową dotyczącą oręża polskiego w latach 1768–1795;*
- *wymagania ogólne z zakresu chronologii historycznej, analizy i interpretacji historycznej oraz tworzenie narracji historycznej.*

II etap – wojewódzki

- *wiadomości i umiejętności z zakresu historii Polski i historii powszechnej w latach 1768–1864 określone w podstawie programowej przedmiotu historia;*
- *zagadnienia z historii Polski w latach 1768–1864 wykraczające poza podstawę programową przedmiotu historia;*
- *wiedzę dotyczące historii oręża polskiego w latach 1768–1864;*
- *wymagania z zakresu chronologii historycznej, analizy i interpretacji historycznej oraz tworzenie narracji historycznej wykraczające poza podstawę programową przedmiotu historia.*

III etap – ponadwojewódzki

- wiadomości i umiejętności z zakresu historii Polski i historii powszechnej w latach **1768–1864** wykraczające poza podstawę programową przedmiotu historia;
- wiedzę dotyczącą oręża polskiego w **latach 1768–1864** ze szczególnym uwzględnieniem znajomości broni i barwy, architektury obronnej, topografii wojskowej, heraldyki, sfragistyki, falerystyki, literatury, muzyki i pieśni, malarstwa historycznego;
- wymagania z zakresu chronologii historycznej, analizy i interpretacji historycznej oraz tworzenie narracji historycznej wykraczające poza podstawę programową przedmiotu historia.

Wykaz zalecanej literatury:

Etap I – szkolny

- podręczniki szkolne z historii dla szkoły podstawowej dopuszczone do użytku szkolnego przez MEiN, także e-podręczniki dostępne na stronie: <https://zpe.gov.pl/>,
- syntezy dziejów Polski dotyczące lat 1768–1864,
- encyklopedie, leksykony ogólne i tematyczne,
- atlasy historii Polski,
- słowniki historyczne i biograficzne,
- teksty źródłowe (np. Sobańska-Bondaruk M., Lenard S., *Ćwiczenia źródłowe dla gimnazjalistów*, Warszawa 2002),
- wydawnictwa albumowe, popularne monografie związane z epoką.

Uczestnicy Konkursu etapu II i III – **etap wojewódzki i ponadwojewódzki** powinni zapoznać się z wszelką dostępną dla nich literaturą, a także artykułami periodyków naukowych i popularnonaukowych (np. „Mówią Wieki”), które obejmują materiał okresu objętego tegoroczną edycją Konkursu.

Szczególnie zaleca się propozycje wyróżnione czcionką.

Wykaz literatury:

Adamczyk-Szczecińska H., Mańkowska A., Zalewska K., Słownik szkolny. Postacie historyczne, Warszawa 1997.

Atlas historii Polski. Mapy, komentarze, Warszawa 2000.

Augustyniak U., *Historia Polski 1572–1795*, Warszawa 2008.

Barańska A., *Kobiety w powstaniu listopadowym 1830–1831*, Lublin 1998.

Bortnowski W., *Kartki z dziejów Królestwa Polskiego*, Warszawa 1976.

Encyklopedia szkolna. Historia, Warszawa 1993.

Cegielski T., Kądziela Ł., *Rozbiory Polski 1772 – 1793 – 1795*, Warszawa 1990.

Chwałba A., *Historia Polski 1795–1918*, Kraków 2007.

Chwałba A., *Polacy w służbie Moskali*, Warszawa–Kraków 1999.

Czubaty J., *Księstwo Warszawskie (1807–1815)*, Warszawa 2011.

Czubaty J., *Wodzowie i politycy. Generalicja polska lat 1806–1815*, Warszawa 1993.

Davies N., Boże igrzysko. Historia Polski, Warszawa 2010.

Derdej P., *Zieleńce-Mir-Dubienka 1792*, Warszawa 2000.

- Guerquin B., *Zamki w Polsce*, Warszawa 1984.
- Guzowski P., *Rodzina szlachecka w Polsce przedrozbiorowej*, Białystok 2019.
- Jasienica P., *Rzeczpospolita Obojga Narodów*, część III Dzieje agonii, Warszawa 1997.
- Kalembka S., *Wielka Emigracja 1831-1863*, Toruń 2003.
- Kępka-Mariański W., *Insurekcja warszawska 1794*, Warszawa 2012.
- Kieniewicz S., Zahorski A., Zajewski W., Trzy powstania narodowe, Warszawa 1997.**
- Kieniewicz S., *Powstanie styczniowe*, Warszawa 1982.
- Kieniewicz S., *Joachim Lelewel*, Warszawa 1990.
- Kieniewicz S., *Historia Polski 1795-1918*, Warszawa 1997.
- Kizwalter T., *O nowoczesności narodu. Przypadek Polski*, Warszawa 1999.
- Kobyliński S., *Gawędy o broni i mundurze*, Warszawa 1984.
- Kozielski S., *Polska broń. Broń palna*, Wrocław 1975.
- Kozłowski E., Wrzosek M., *Historia oręża polskiego 1795–1939*, Warszawa 1984.
- Kukiel M., *Zarys historii wojskowości w Polsce*, Warszawa 1921.
- Łepkowski T., *Polska – narodziny nowoczesnego narodu (1764–1870)*, Warszawa 1970.
- Łojek J., *Szanse powstania listopadowego*, Warszawa 1986.
- Łubieński T., *Bić się czy nie bić? O polskich powstaniach*, Kraków 1989.
- MacDonell A., *Napoleon i jego marszałkowie*, Londyn 1992
- Mały słownik terminologiczny architektury obronnej w Polsce, Wrocław 1974.**
- Müller M., *Rozbiory Polski*, Poznań 2005.
- Nadolski A., *Polska broń. Broń biała*, Wrocław 1975.
- Nowak T., *Z dziejów techniki wojennej w dawnej Polsce*, Warszawa 1965.
- Nowak T., Wimmer J., *Historia oręża polskiego 963–1795*, Warszawa 1981.
- Pachoński J., *General Jan Henryk Dąbrowski*, Warszawa 1987.
- Pawłowski T., *Napoleon Bonaparte. Geniusz wojny*, Warszawa 2021.
- Piłsudski J., *Zarys historii militarnej powstania styczniowego*, Odbitka z Nr. 1 „Przeglądu Historyczno-Wojskowego”, Warszawa 1929, <https://www.sbc.org.pl/dlibra/show-content/publication/edition/23789?id=23789>.
- Poczet królów i władców polskich*, red. A. Garlicki, Warszawa 1978.
- Polska XIX wieku: państwo, społeczeństwo, kultura*, red. S. Kieniewicz, Warszawa 1986.
- Powstanie listopadowe 1830–1831: dzieje wewnętrzne, militaria. Europa wobec powstania*, red. W. Zajewski, Warszawa 1990.
- Powstanie styczniowe 1863–1864. Wrzenie, bój, Europa, wizje*, red. S. Kalembka, Warszawa 1990.
- Romański R., *Raszyn 1809*, Warszawa 1997
- Samsonowicz H., Historia Polski do roku 1795, Warszawa 1990.**
- Sienkiewicz W., *Słownik historii Polski*, Warszawa 2005.
- Skowronek J., *Adam Jerzy Czartoryski 1770–1861*, Warszawa 1994.
- Skowronek J., *Książe Józef Poniatowski*, Wrocław 1984.
- Snoch B., Słownik szkolny. Terminy i pojęcia historyczne, Warszawa 1990.**
- Szwarc A., *Pod obcą władzą 1795–1864*, Warszawa 1997.
- Szyndler B., *Tadeusz Kościuszko 1746–1817*, Warszawa 1991.

Topolski J., *Historia Polski, Poznań 2003.*

Wacholc M., *Śpiewnik polski. Wybór pieśni*, Warszawa 1995.

Wielki atlas historyczny, Warszawa 2002.

Wimmer J., *Historia piechoty polskiej do roku 1864*, Warszawa 1978.

Wolek J., *Dzieje Polski w malarstwie i poezji*, Warszawa 1991.

Zahorski A., *Spór o Stanisława Augusta*, Warszawa 1988.

Zajewski W., *Powstanie Listopadowe. Polityka – wojna – dyplomacja*, Toruń 2003.

Zarys dziejów wojskowości polskiej do roku 1864, t. II 1648 – 1864, Warszawa 1965–1966.

Zarys historii Polski, red. J. Tazbir, Warszawa 1980.

Żołnierz polski. Ubiór, uzbrojenie i oporządzenia od wieku XI do 1960, Warszawa 1960.

Żygulski Z., *Broń w dawnej Polsce na tle uzbrojenia Europy i Bliskiego Wschodu*,
Warszawa 1975.

Żywoty hetmanów Królestwa Polskiego i Wielkiego Księstwa Litewskiego, Warszawa 1991.

Seria wydawnicza *Dzieje Narodu i Państwa Polskiego*:

Zielińska Z., *Ostatnie lata Pierwszej Rzeczypospolitej*, III–41, Warszawa 1986.

Grodzicki S., Kozłowski E., *Polska zniewolona 1795–1806*, III–42, Warszawa 1987.

Grochulska B., *Małe państwo wielkich nadziei*, III–43, Warszawa 1987.

Skowronek J., *Od Kongresu Wiedeńskiego do Nocy Listopadowej*, III–44, Warszawa 1987.

Łepkowski T., *Powstanie Listopadowe*, III–45, Warszawa 1987.

Zdrada J., *Wielka Emigracja po Powstaniu Listopadowym*, III–46, Warszawa 1987.

Skowronek J., *Od konspiracji do kapitulacji*, III–47, Warszawa 1989.

Zgórniak M., *Za Waszą i naszą wolność*, III–48, Warszawa 1987.

Kieniewicz S., *Powstanie Styczniowe*, III–49, Warszawa 1987.

Łukasiewicz J., *Początki cywilizacji przemysłowej na ziemiach polskich*, III–50,
Warszawa 1988.

Zapraszamy do udziału w Konkursie i życzymy powodzenia.

Komitet Organizacyjny Konkursu